

Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Programlarını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Gözde GÜNEŞ
Milli Eğitim Bakanlığı
gozdegunes14@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3410-8998

Mehmet Kaan DEMİR
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
mkdemir2000@yahoo.com.tr
ORCID: 0000-0001-8797-0410

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusbed.1692182
Geliş Tarihi: 05.05.2025	Revize Tarihi: 24.07.2025
	Kabul Tarihi: 30.07.2025

Atıf Bilgisi

Güneş, G. ve Demir, M. K. (2025). Sınıf öğretmenlerinin öğretim programlarını eleştirel okuma açısından yeterli bulma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 711-727.

ÖZ

Bu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin mevcut öğretim programlarını eleştirel okuma açısından nasıl değerlendirdiği incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılarak gerçekleştirilen çalışmaya, 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında Çanakkale ili Merkez ilçesindeki devlet okullarında görev yapan ve gönüllü olarak katılım sağlayan 24 dördüncü sınıf öğretmeni dahil edilmiştir. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmenlerin çoğunlukla ders içeriklerinin eleştirel okuma açısından yeterince kapsamlı olmadığı konusunda hemfikir olduklarını göstermektedir. Bu durum, mevcut öğretim programlarında eleştirel okuma becerilerini destekleyen etkinliklerin sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri için ders içeriklerinin daha esnek ve etkileşimli hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin yöntem birliği sağlaması ve uygulamalı etkinliklere daha fazla yer vermesi, eleştirel okuma becerilerinin gelişimine önemli katkılar sunabilir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, sınıf öğretmeni, öğretim programı, eleştirel okuma.

Primary School Teachers' Adequacy of Curriculums in Terms of Critical Reading

ABSTRACT

This study examined how primary school teachers evaluate current curricula in terms of critical reading. The study, which was conducted using the phenomenological design from qualitative research methods, included 24 fourth-grade teachers who worked in public schools in the central district of Çanakkale province in the 2023-2024 academic year and volunteered to participate. The research data were collected through a semi-structured interview form prepared by the researchers and analyzed using the content analysis method. The findings show that teachers mostly agree that course contents are not comprehensive enough in terms of critical reading. This situation reveals that the activities supporting critical reading skills in current curricula are limited. It was emphasized that course contents should be made more flexible and interactive in order for students to develop critical thinking skills. In addition, teachers' unity of method and more involvement in practical activities can make significant contributions to the development of critical reading skills.

Keywords: Primary school, primary school teacher, curriculum, critical reading.

Giriş

Okuma ve anlama becerileri, 21. yüzyılda bireylerin bilgiye ulaşmasını, analiz etmesini ve dijital dünyada bilinçli kararlar almasını destekleyen kritik yetkinliklerdir. Bilgi çağında, her gün maruz kaldığımız veri akışı içinde doğru ile yanlış ayırt edebilmek, eleştirel düşünebilmek ve bilinçli kararlar alabilmek için okuma-anlama becerilerine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Teknolojinin hızla geliştiği bu çağda, okuma yalnızca bir kitap sayfasıyla sınırlı kalmayıp, dijital metinleri, haberleri, bilimsel çalışmaları ve hatta sosyal medya içeriklerini bilinçli bir şekilde değerlendirmeyi de kapsamaktadır. Okuduğunu anlayan ve yorumlayabilen bireyler, değişen dünyaya uyum sağlayabilir, yenilikçi fikirler üretebilir ve topluma daha bilinçli bir şekilde katkıda

bulunabilirler. Bu nedenle, modern dünyada okuma ve anlama sadece akademik bir gereklilik değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal gelişimin anahtarıdır. Eleştirel okumaya duyulan gereksinim bu noktada karşımıza çıkmaktadır.

Eleştirel okuma, bireyin metni sorgulayıcı bir bakış açısıyla ele alarak, içeriği derinlemesine düşünmesi, olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmesi ve kendi doğrularına ulaşması sürecidir (Yıldız, 2008). Bu süreç, yalnızca metni anlamayı değil, aynı zamanda merak etme, sorgulama, eleştirme, özeleştirme yapma ve sonuca ulaşmayı da gerektirir (Aşılıoğlu, 2008). Okuyucu, metindeki bilgileri önceki bilgileriyle karşılaştırarak yargıya varmalı, içeriğin tutarlılığını ve çelişkilerini analiz etmeli ve yazarın amacını sorgulamalıdır (Altunsöz, 2016). Böylece, güvenilir kaynaklardan yararlanarak, kendi akıl süzgecinden geçirdiği bilgileri değerlendirip bağımsız bir sonuca ulaşabilir (Özensoy, 2011).

Eleştirel okuma becerilerine sahip olabilmek için bireyin dikkat, şüphe, sorgulama ve öz farkındalık gibi temel kavramları içselleştirmesi gerektiği belirtilmektedir (Çifçi, 2006). Ayrıca, geniş bir kelime dağarcığına sahip olmanın da eleştirel okuma sürecinde önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Bu yöntemle okuyan öğrenciler, metindeki düşüncelere katılıp katılmadıkları noktaları belirleyebilir, duygu ve düşünceler arasındaki bağlantıları analiz edebilir ve neden-sonuç ilişkileri kurarak metni daha derinlemesine değerlendirebilirler (Millî Eğitim Bakanlığı, 2006).

Emiroğlu'na (2014) göre eleştirel okuma becerileri, okurun metni yalnızca yüzeysel olarak anlamakla kalmayıp, derinlemesine analiz edebilmesi için sahip olması gereken yetkinlikleri içerir. Bu beceriler arasında, öncelikle okuma amacını belirleme ve metnin güvenilirliğini analiz etme yer almaktadır. Okuyucu, yeni öğrendiği bilgileri önceki bilgileriyle karşılaştırarak anlamlandırmalı ve metindeki bilgileri farklı kaynaklarla kıyaslayarak doğruluğunu değerlendirmelidir. Ayrıca metinde açıkça ifade edilmeyen ya da üstü kapalı olarak belirtilen kısımları anlayabilme, yazarın amacını ve hedef kitlesini belirleyebilme gibi beceriler de eleştirel okumanın önemli unsurlarıdır. Okuyucu, yazarın konuya bakış açısını değerlendirerek, metinde sunulan bilgilerin tarafsız mı yoksa öznel mi olduğunu analiz edebilmelidir. Gerçeklerle görüşleri birbirinden ayırt edebilme yetisi, eleştirel düşünmenin temel taşlarından biridir. Bunun yanı sıra, metindeki belirli bölümlerden yola çıkarak tahminler yapabilme, metnin türünü belirleyebilme ve yazarın dil kullanımını analiz edebilme becerileri de eleştirel okumanın kapsamına girer. Okuyucu, metnin ana fikrini tespit ederek, sorular sorup metni değerlendirmeli ve elde ettiği çıkarımları mantıksal bir çerçevede ilişkilendirmelidir. Son olarak, metni kendi ifadeleriyle özetleyebilme yeteneği, eleştirel okuma sürecinin tamamlayıcı bir parçasıdır.

Eleştirel okuma becerilerine sahip olan öğrenciler ile bu becerileri hiç edinmemiş veya sınırlı düzeyde kazanmış öğrenciler arasında okuduklarını değerlendirme açısından önemli farklılıklar gözlemlenir. Eleştirel okuma becerilerine sahip öğrenciler, metinleri sorgulayıcı bir bakış açısıyla analiz ederken, kendi öğrenme süreçlerinde de aktif bir rol üstlenirler. Bu durum, onların daha derinlemesine düşünmelerini ve öğrenme süreçlerini daha etkili hale getirmelerini sağlar. Öte yandan, eleştirel okuma becerisine sahip olmayan öğrenciler, karşılaştıkları bilgileri sorgulamadan kabul etme eğiliminde olduklarından, öğrenme süreçlerini geliştirme ve kendilerini yenileme ihtiyacı hissetmezler (Akınoğlu, 2003). Bu durum, onların bilgiye pasif bir şekilde yaklaşmalarına ve yüzeysel bir öğrenme deneyimi yaşamalarına neden olabilir. Eleştirel düşünme ve okuma alışkanlığı kazanan bireyler ise öğrendiklerini sürekli gözden geçirerek, yeni bilgilerle ilişkilendirerek ve değerlendirme yaparak öğrenme sürecini daha anlamlı hale getirirler.

Öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini doğru anlayıp yorumlayabilmeleri, etkili iletişim kurabilmeleri, okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesiyle mümkündür. Bu becerilerin çeşitli etkinliklerle desteklenmesi, öğrencilerin hem anlama hem de ifade etme yeteneklerini güçlendirir. Böylece, öğrenciler dili daha bilinçli ve yaratıcı bir şekilde kullanarak kendilerini daha iyi ifade edebilir, dilin zenginliklerini keşfedebilir ve sosyal yaşamda daha aktif ve başarılı bireyler haline gelebilirler (Kurudayıoğlu ve Çetin, 2015).

Okuma yazma, bireyin akademik başarısının ve sosyal hayattaki etkinliğinin temelini oluşturan önemli bir beceridir. İlkokul birinci sınıfta edinilmeye başlanan bu yetkinlik, zamanla geliştirilerek bireyin bilgiye erişimini, kendini ifade etme gücünü ve farklı alanlardaki başarısını artırır (Akyol ve Temur, 2008). Öğretmenler, çocukların okuma ve anlama becerilerini geliştirmede kilit bir rol oynar. Okuma sürecini yalnızca kelimeleri tanımaktan ibaret görmeyen, anlam oluşturmaya ve eleştirel düşünmeyi teşvik eden öğretmenler, çocukların metinleri daha bilinçli bir şekilde analiz etmelerine yardımcı olur. Doğru yönlendirme ve etkili öğretim stratejileriyle çocuklara okuma sevgisi aşılayan öğretmenler, onların akademik başarılarını artırırken, aynı zamanda yaşam boyu öğrenme alışkanlığı kazanmalarını da sağlar. Anlamaya dayalı okuma etkinlikleri, tartışmalar ve yaratıcı okuma yöntemleriyle öğretmenler, çocukların sadece bilgiye ulaşmalarını değil, onu sorgulamalarını ve yorumlamalarını da destekler. Bu nedenle, öğretmenlerin rehberliği, çocukların okuryazarlık becerilerini geliştirerek daha bilinçli, eleştirel düşünen bireyler olmalarını sağlamada hayati bir öneme sahiptir.

Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Matematik ve Fen Bilimleri gibi temel derslerde okuma ve anlama becerilerinin güçlendirilmesi, çocukların farklı disiplinlerde bilgiyi kavrayıp uygulamalarına olanak tanır. Tüm bunları gerçekleştirebilecek öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olmaları ve onlara yol gösterecek öğretim programlarına ilişkin görüşleri önem taşımaktadır. Bu anlamda araştırmada sınıf öğretmenlerinin mevcut öğretim programlarını eleştirel okuma açısından yeterli bulma durumlarına yönelik görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?
2. Hayat Bilgisi dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?
3. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?
4. Matematik dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?
5. Fen Bilimleri dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, kullanılan veri toplama aracı ve veri toplama süreci, verilerin analizine ilişkin açıklamalar ve araştırma etiğine dair bilgilendirme yer almaktadır.

Araştırma Modeli/Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıyla yürütülmüştür. Durum çalışması, belirli bir durumu derinlemesine anlamaya yönelik olarak kullanılan ve katılımcıların görüşlerini ayrıntılı biçimde ortaya koymayı amaçlayan bir desendir. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre durum çalışması, sınırlı bir sistemi ya da durumu bütün yönleriyle derinlemesine inceleyerek, o sistemin ya da durumun tam olarak anlaşılmasını sağlamayı amaçlar. Bu çalışmada da öğretmenlerin mevcut öğretim programlarına yönelik algıları, eleştirel okuma becerisi bağlamında ele alınarak söz konusu durum çok yönlü olarak incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2023–2024 eğitim-öğretim yılında Çanakkale ili Merkez ilçesindeki devlet okullarında görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 24 dördüncü sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu örnekleme türünde, araştırmanın amacına hizmet edebilecek belirli niteliklere sahip bireyler seçilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu doğrultuda araştırmaya, Çanakkale ili Merkez ilçesindeki devlet okullarında dördüncü sınıf düzeyinde

görev yapan, öğretmenlik mesleğinde en az 15 yıl deneyimi bulunan ve gönüllü olarak katılım göstermeyi kabul eden öğretmenler dâhil edilmiştir. Öğretmenlerin uzun yıllara dayanan mesleki deneyimlerinin, mevcut öğretim programlarını eleştirel okuma açısından değerlendirebilme yeterliliğini artıracakı düşünülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, öğretmenlerin eleştirel okumaya dair görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Konuyla ilgili çalışmalar incelenerek yapılan literatür taramasıyla elde edilen bulgular doğrultusunda beş temel görüşme sorusu hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular, alanında uzman üç öğretim üyesi tarafından değerlendirilmiş ve uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlar, soruları gramer, açıklık ve konunun içeriğini yansıtırma açısından incelemiş; verdikleri öneriler doğrultusunda sorular yeniden düzenlenmiştir. Uzman katkılarıyla oluşturulan bu sorular kullanılarak bir pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sırasında öğretmenlerden, sorulara yanıt vermenin yanı sıra, soruların anlaşılabilirliği ve işlevselliği hakkında eleştirel geri bildirimde bulunmaları istenmiştir. Bu geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme sorularına son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Gerekli kurumsal izinler alındıktan sonra, görüşmeler bireysel olarak yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin aktarımında, katılımcılar ö1, ö2, ... şeklinde kodlanmıştır. Veriler, sınıf öğretmenlerinin belirlediği uygun gün ve saatlerde yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler öncesinde katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu imzalatılmış ve araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Ayrıca, verilen yanıtların yalnızca araştırma bulgularında kullanılacağı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Veriler, Çanakkale il merkezindeki devlet ilkokullarında görev yapan 4. sınıf öğretmenlerinin desteğiyle toplanmıştır.

Araştırmada görüşme formu ile toplanan veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yapılan bu araştırmadan elde edilen veriler ilk olarak kodlanmış ve kodlanan verilerden ortak temalar bulunmuştur. Elde edilen temalardan kodlar tanımlanarak gerekli düzenlemeler yapılmış ve ulaşılan bulgular yorumlanarak analiz süreci tamamlanmıştır.

Araştırma Etiği

Bu araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'nun 02/03/2024 tarihli ve E-84026528-050.99-2400066725 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür. Çalışmanın tüm aşamalarında araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Katılımcılar, araştırmanın amacı, veri toplama süreci, verilerin işlenmesi ve saklanması hakkında detaylı olarak bilgilendirilmiştir. Katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı vurgulanmış ve bilgilendirilmiş onam formu imzalatılarak diledikleri zaman herhangi bir gerekçe göstermeksizin araştırmadan ayrılacakları belirtilmiştir.

Bulgular

Sınıf Öğretmenlerinin Mevcut Öğretim Programlarını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Çalışmada sınıf öğretmenlerinin mevcut öğretim programlarını eleştirel okuma açısından yeterli bulma durumlarına yönelik görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ise “Mevcut öğretim programlarını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusu

sorulmuş, araştırmaya katılan öğretmenlerin her bir ders için vermiş oldukları cevaplar yeterli, kısmen yeterli ve yetersiz bulanlar şeklinde ayrı ayrı tablolarda gösterilmiştir.

Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Araştırmanın ilk alt amacı “Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” şeklindedir. Sınıf öğretmenlerinin 5’i yeterli, 4’ü kısmen yeterli, 15’i ise bu dersin öğretim programını eleştirel okuma açısından yetersiz bulmuşlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1

Öğretmenlerin Türkçe Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli bulanlar	Eleştirel düşünmeye açık metinlerin olması	3	(ö3,ö10,ö23)	“Evet. Metin soruları çocukları eleştirmeye yönelik” (ö3) “Yeterli. Metinler eleştiriye açık, soru sormaya ve merak uyandırmaya uygun metinler bulunmakta” (ö10) “Evet, etkinlikler eleştirmeye yönlendiriyor” (ö23)
	Seviyeye uygun metinlerin olması	2	(ö1,ö4)	“Yeterli buluyorum. Metinler güzel hazırlanmış, öğrencilerin anlama algılama seviyelerine uygun” (ö1) “Evet. Temel beceriler arasında metnin özelliği, uygun başlık, görsel okuma gibi etkinliklere yer verilmiş” (ö4)

Tabloda yer alan verilere göre, araştırmaya katılan öğretmenlerin çok azı mevcut Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli bulmuştur. Bu programı yeterli bulan öğretmenler, gerekçe olarak programın eleştirel düşünmeye açık etkinlikler içermesini (f:3) ve seviyeye uygun metinlerin bulunmasını (f:2) ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin cevapları incelendiğinde, çoğunluğunun ders kitaplarını öğretim programının bir yansıması olarak değerlendirdikleri ve görüşlerini bu doğrultuda şekillendirdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 2

Öğretmenlerin Türkçe Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından kısmen yeterli bulanlar	Yetersiz etkinlik	3	(ö8,ö11,ö22)	“Okuma metnlerinin ve etkinliklerin eleştirel okuma açısından biraz daha artırılabilir. Etkinliklerin yetersiz kaldığını düşünüyorum” (ö11) “Çok yeterli bulmuyorum. Çünkü Türkçe ders kitabındaki etkinlikler bunun için yetersiz, genellikle benzer etkinlikler yer alıyor” (ö22)
	Hikâye edici metinlerin ağırlıkta olması	1	(ö24)	“Daha çok hikâye edici metinler kullanıldığı için yeterli olmuyor” (ö24)

Öğretmenlerin bir kısmı, Türkçe dersi öğretim programlarını eleştirel okuma açısından kısmen yeterli bulmaktadır. Bu görüşlerini, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin eleştirel düşünmeyi desteklemede yetersiz kalmasıyla açıklamışlardır (f:3). Ayrıca metin türlerinin çoğunlukla hikâye edici yapıda olması da bu yetersizliğin bir diğer nedeni olarak belirtilmiştir (f:1).

Tablo 3

Öğretmenlerin Türkçe Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Türkçe dersi öğretimi programını eleştirel okuma açısından yetersiz bulanlar	Metin ve etkinliklerin yetersiz olması	9	(ö5,ö9,ö12,ö13,ö14,ö15,ö16,ö17,ö19)	"Yetersiz buluyorum. Türkçe ders kitaplarındaki okuma metnindeki etkinliklerde eleştirel okuma becerilerini kazandırmaya yönelik etkinlikler yetersiz" (ö12) "Yeterli bulmuyorum. Ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler eleştirel okumaya uygun değil" (ö15)
	Okuduğunu anlamada zorluk	5	(ö6,ö7,ö18,ö20,ö21)	"Yeterli bulmuyorum. Çünkü metni anlamakta zorluk çekiyorlar" (ö6) "Parçalar çok uzun olduğu için çocuklar okuduğunu anlamıyor, eleştirel açıdan bakamıyor" (ö21)
	Öğreticilerin yetersizlikleri	1	(ö2)	"Hayır. Öğreticilerde bu beceri yeterince yok" (ö2)

Tablo incelendiğinde, eleştirel okuma becerilerinin gelişmemesinde en büyük engelin; etkinliklerin yetersiz ve yüzeysel olması (f:9) olduğu yönündeki görüş baskındır. Öğrencilerin metinleri anlamada zorluk çekmesi (f:5) de önemli bir sorun olarak yer almaktadır. Bunun dışında katılımcılardan birinin de eleştirel okuma konusunda öğretmenlerin donanımlı olmadığına vurgu yapması bu sorunun sadece öğrencilere değil, eğitimcilerin yeterliğine de bağlı olduğunu düşündürmektedir.

Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Araştırmanın ikinci alt amacında ise "Hayat Bilgisi dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?" sorusu sorulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin 7'si yeterli, 3'ü kısmen yeterli, 14'ü ise bu dersin öğretim programını eleştirel okuma açısından yetersiz bulmuşlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 4

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlar	Güncel ve aktif katılım gerektiren konular	6	(ö3,ö4,ö5,ö10,ö14,ö18)	"Türkçe dersine göre Hayat Bilgisinin yeterli olduğunu düşünüyorum. Günlük hayatın içinden olan konular çocukların daha eleştirel bakmasını sağlıyor" (ö10) "Yeterli buluyorum. Hayat Bilgisi dersini çocuklar günlük hayatla bağdaştırabildiği için derslerde farklı görüşler ortaya çıkıyor. Bu da dersi daha anlaşılır kılıyor" (ö18)
	Düşündürmeye yönelik metinler	1	(ö1)	"Yeterli buluyorum. Metinler öğrenciyi düşündürmeye yönelik" (ö1)

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, Hayat Bilgisi dersinin konu ve içeriğinin eleştirel okuma açısından uygun bulunduğu görülmektedir. Öğretmenler, dersin içeriğinde yer alan konuların öğrencileri düşünmeye teşvik ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca düşündürücü metinlerin yer alması da programın yeterli bulunmasında etkili olmuştur.

Tablo 5

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlar	Kısıtlı etkinlikler	2	(ö6,ö19)	"Kısmen yeterli buluyorum. Hayat Bilgisi daha güncel bir ders olduğu için çocukların sorgulanması daha fazla olabiliyor. Gezi gözlem faaliyetlerimiz kısıtlı" (ö19)
	Uygulama farklılıkları	1	(ö13)	"Programa bütünsel bakıldığında eleştirel okuma açısından yeterli görülebilir ancak uygulanması esnasında uygulayıcının tutumu belirleyici rol oynar" (ö13)

Verilen cevaplar doğrultusunda, bazı öğretmenler Hayat Bilgisi dersini eleştirel okuma açısından tam anlamıyla yeterli bulmamaktadır. Bu durumun nedenleri arasında, ders sırasında uygulamaya dönük etkinliklerin yetersizliği (f:2) öne çıkmaktadır. Ayrıca, öğretmen faktöründen kaynaklanan uygulama farklılıkları da bu görüşü destekleyen bir diğer unsur olarak belirtilmiştir (f:1).

Tablo 6

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlar	Kalıplaşmış bilgiler ve az yönlendirme	6	(ö2,ö5,ö12,ö17,ö22,ö24)	"Yeterli bulmuyorum. Öğrencileri düşünmeye, yorumlamaya yönlendirmiyor. Kalıplaşmış bilgileri olduğu gibi kabullenmesi sağlanıyor" (ö5) "Yeterli değil. Öğrencinin farklı düşünmesine yol açacak bir program mevcut değil maalesef. Soru-cevap dışında bir şey yok" (ö17)
	Kitap ve etkinliklerin yetersizliği	6	(ö7,ö9,ö16,ö20,ö21,ö23)	"Yeterli değil, etkinlikler yetersiz" (ö21) "Hayat Bilgisi kitabı biraz daha ilgi çekici olabilir" (ö23)
	Eksik kazanımlar ve yoğun müfredat	2	(ö11,ö15)	"Yetersiz buluyorum. Ders kitaplarında konular işlenirken daha fazla kazanıma yer verilmeli" (ö11) "Yeterli bulmuyorum. Müfredat yoğun ve eleştirel okuma açısından etkinlikler yetersiz" (ö15)

Hayat Bilgisi dersini eleştirel okuma açısından yetersiz bulan öğretmenler, üç temel noktaya vurgu yapmaktadır. Bunlar; ders içeriğinde kalıplaşmış bilgilere yer verilmesi ve eleştirel düşünmeye yeterince yönlendirilmemesi (f:6), ders kitapları ile etkinliklerin bu beceriyi desteklemede yetersiz kalması (f:6) ve kazanımların eleştirel okumaya yönelik yeterlilik taşınamaması (f:2) şeklinde öne çıkmaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden, öğretim programlarını büyük ölçüde ders kitaplarında yer alan etkinlikler üzerinden değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Araştırmanın üçüncü alt amacında "Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?" sorusu sorulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin 9'u yeterli, 3'ü kısmen yeterli, 7'si ise bu dersin öğretim programını eleştirel okuma açısından yetersiz bulmuşlardır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 7

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlar	Yeterli ve uygun içerik	9	(ö1, ö2, ö7, ö8, ö9, ö10, ö13, ö14, ö18)	“Programın yapısı sebebiyle eleştirel okuma açısından yeterlidir” (ö13)

Katılımcıların büyük çoğunluğu, Sosyal Bilgiler dersini içerik açısından eleştirel okumaya uygun bulduklarını ifade etmiştir. Öğretmenler, dersin konularının farklı bakış açıları geliştirmeye olanak tanıdığını belirtmiştir. Bu yönüyle Sosyal Bilgiler dersi, eleştirel okuma becerilerinin gelişimine katkı sağlayan bir yapıya sahip olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 8

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlar	Yetersiz etkinlik	2	(ö11, ö17)	“Konularla ilgili etkinlikler çeşitlendirilip eleştirel okumayı sağlayıcı etkinlikler koyulmalıdır” (ö11) “Eleştirel okumaya göre işlenen Sosyal Bilgiler dersinde yeterince etkinlik ve uygulamalara, yeterince yer verilmemekte” (ö17)
	Öğrencilerin konuya hakimiyeti ve anlama	1	(ö19)	“Eleştirelbilmek için konu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekiyor. Konuya hâkim oldukları sürede yeterli olabilir” (ö19)

Öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde, eleştirel okumaya yönelik etkinliklerin yetersiz olduğu yönündeki görüşlerin ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca bir öğretmen, öğrencilerin eleştirel okuma becerilerinin gelişiminin büyük ölçüde onların hazırbulunuşluk düzeyine bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu ifadeler, sınıf öğretmenlerinin öğretim programlarını değerlendirme sürecinde, ders kitaplarındaki metin ve etkinlikleri temel aldıklarını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Tablo 9

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlar	Konuların uygun olmaması	7	(ö3, ö4, ö5, ö6, ö12, ö15, ö16)	“Hayır bulmuyorum. Sosyal Bilgiler dersinde kesin bilgiler var. Çocuğun düşünmesine izin veren metinler yok” (ö12) “Yeterli bulmuyorum. Konular çocuklara ağır geldiği için anlayamıyorlar, eleştirel bakamıyorlar” (ö16)

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersini eleştirel okuma açısından yeterli bulmamaktadır. Bu görüşlerini, ders kapsamında ele alınan konuların genellikle kesin yargılar içerdiği şeklinde açıklamışlardır. Ayrıca, konuların tartışmaya kapalı olması da eleştirel düşünmenin gelişimini sınırlayan bir etken olarak görülmüştür.

Sınıf Öğretmenlerinin Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Araştırmanın dördüncü alt amacı “Matematik dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin 10’u yeterli, 3’ü kısmen yeterli, 11’i ise bu dersin öğretim programını eleştirel okuma açısından yetersiz bulmuşlardır. Bu soruya yönelik vermiş oldukları cevaplar tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 10

Öğretmenlerin Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlar	Konuların uygunluğu	9	(ö3,ö4,ö6,ö7,ö8,ö9,ö11,ö12,ö24)	“Evet. Grafik okuma, üzerine analiz yapma” (ö4) “Yeni program ve yeni nesil okuma içerikleri ile eleştirel okuma açısından uygundur” (ö26)
	Problem çözme	1	(ö13)	“Bu derste özellikle problem çözmede eleştirel okumadan yararlanılır” (ö13)

Katılımcılar genel olarak, Matematik dersinin içeriğini eleştirel okumaya uygun bulmaktadır. Öğretmenler, özellikle matematiksel düşünmenin eleştirel bakış açısıyla desteklenebileceğini belirtmiştir. Bir katılımcı ise problem çözme sürecinde eleştirel okumanın önemli bir rol oynadığını özellikle vurgulamıştır.

Tablo 11

Öğretmenlerin Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlar	Yetersiz etkinlik	3	(ö5,ö15,ö23)	“Evet diyebilirim. Etkinlikler çoğaldı. Problem çözmede çeşitlilik ve etkinliklerin yeri az” (ö15)

Cevaplar incelendiğinde, bazı öğretmenlerin Matematik dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından tam olarak yeterli bulmadığı görülmektedir. Bu görüşün temel nedeni olarak etkinlik eksikliği öne çıkmaktadır. Öğretmenler, eleştirel okuma becerilerini geliştirecek etkinliklerin programda yeterince yer almadığını ifade etmiştir.

Tablo 12

Öğretmenlerin Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Matematik Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlar	Etkinlik ve kaynak eksikliği	5	(ö1,ö14,ö19,ö21,ö22)	“Yeterli bulmuyorum. Ders kitapları yetersiz, ek kaynaklar olabilir” (ö14) “Yeterli değil. Dört işleme bağlı kalıyoruz, yine Matematik ders kitabımızda neredeyse hiç etkinlik yok” (ö21)
	Okuduğunu anlamada yetersizlik	2	(ö16,ö20)	“Matematik dersini yeterli bulmuyorum. Okuduğunu anlamayan çocuk problem çözme becerilerini gerçekleştiremiyor” (ö16) “Okuduğunu anlamadığı için ezberleme yöntemi ile yapmaya çalışıyor” (ö20)

Sınırlı kazanımlar	2	(ö17,ö18)	“Yeterli bulmuyorum. Konulara ayrılan zamanlar dengesiz olduğu için farklı yöntemleri kullanmaya olanak sunmuyor” (ö17) “Yeterli bulmuyorum. Mevcut program çocuğun belli başlı öğrenmelerini destekliyor” (ö18)
Somut ve terimsel ifadeler	1	(ö10)	“Daha çok somut olduğu ve terimlerin bulunduğu metinler içerdiğinden dolayı eleştirel okumaya uygun değil” (ö10)
Uygulanabilirlik	1	(ö2)	“Yeterli değil. Günlük yaşamda kullanılabilirlik az” (ö2)

Öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde, Matematik dersinde eleştirel okuma açısından etkinlik ve kaynak eksikliği hissettikleri görülmektedir (f:5). Bazı öğretmenler, kazanımların içeriğini ayrılan süre açısından yetersiz bulurken, bazıları ise Matematik dersinin daha somut ve terimsel yapısı nedeniyle eleştirel okumaya uygun olmadığını düşünmektedir. Bir katılımcı, Matematik konularının günlük yaşamla bağlantısının zayıf olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bazı öğretmenlerin Matematik dersindeki eleştirel okuma eksikliğini, öğrencilerin Türkçe dersinde okuduğunu anlama becerileriyle ilişkilendirmesi dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır.

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulma Durumları

Araştırmanın son alt amacı olan “Fen Bilimleri dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin 10’u yeterli, 2’si kısmen yeterli, 10’u ise bu dersin öğretim programını eleştirel okuma açısından yetersiz bulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 13

Öğretmenlerin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yeterli Bulanlar	Eleştirel düşünme ve araştırmaya uygun içerikler	5	(ö6,ö10,ö11 ö21,ö24)	“Fen Bilimleri programı da yeterlidir bana göre. Yine konularımız öğrencileri aktifleştiren, fikirlerini sunabildikleri ve araştırmaya yönlendirici olduğu için” (ö10) “Yeterli. Özellikle etkinlik ve deneysel metinler içerdiğinden soru sorma ve eleştirel düşünmeye uygun” (ö11)
	Aktif öğrenme ve öğrenciyi düşünmeye sevk etme	5	(ö1,ö3 ö5,ö7,ö8)	“Yeterli buluyorum. Metinleri okurken düşünmeye sevk ediyor çocukları” (ö1)

Verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenler Fen Bilimleri dersini eleştirel okumaya elverişli bir ders olarak değerlendirmektedir. Bu görüşlerini, dersin araştırmaya dayalı yapısı ve eleştirel düşünmeyi teşvik etmesiyle açıklamışlardır. Ayrıca, aktif öğrenmeyi desteklemesi de Fen Bilimleri dersini öne çıkaran bir diğer özellik olarak belirtilmiştir.

Tablo 14

Öğretmenlerin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Kısmen Yeterli Bulanlar	Etkinliklerin artırılması	2	(ö9,ö12)	“Biraz daha artırılabilir. Fen ve Hayat Bilgisi gibi dersler çocukların eleştirel okumalarını daha çok sağlıyor. Ders kitaplarındaki etkinliklerin artırılması gerekir” (ö12)

Verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin Fen Bilimleri dersinde eleştirel okuma becerilerinin kullanımını sınırlı bulduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni olarak mevcut etkinliklerin yetersizliği ifade edilmiştir. Öğretmenler, eleştirel okuma süreçlerini desteklemek adına daha fazla ve çeşitli etkinliklere ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 15

Öğretmenlerin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlara Dair Oluşturulan Tema ve Kodlar

Tema	Kod	f	Katılımcılar	Örnek ifadeler
Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programını Eleştirel Okuma Açısından Yetersiz Bulanlar	Uygulamaya dönük faaliyetlerin eksikliği	4	(ö2,ö4,ö14,ö20,ö22)	“Yeterli değil. Daha çok yaparak-deneyerek etkinlik yapılmalı” (ö2) “Yeterli değil. Daha çok deneylerle desteklenmesi gerekirdi” (ö22)
	Soyut ve sorgulamaya kapalı konular	2	(ö15,ö16)	“Program içeriği sorgulayan değil kabullenen ve sunulana kabul şeklinde olduğundan eleştirel okuma için yeterli değildir” (ö15) “Bu derste bazı konular soyut kaldığı için eleştirel okumadan daha farklı yöntemler gerekiyor” (ö16)
	Okul imkanlarının kısıtlılığı	2	(ö17,ö19)	“Yeterli bulmuyorum. Fen bilimleri biraz daha yaparak yaşayarak, deneyler yaparak anlaşılır oluyor. Maalesef okuldaki imkanlar kısıtlı olduğu için eksik öğrenmeler olabiliyor” (ö19)
	Kitap içeriklerinin yetersiz olması	2	(ö13,ö18,ö23)	“Ders kitaplarında bilimsel metinlerin anlaşılması için metinler bulunmalı. Yetersiz buluyorum” (ö13)

Öğretmenlerin cevapları incelendiğinde, Fen Bilimleri dersinde yaparak yaşayarak öğrenmeye yönelik etkinliklerin yetersiz olduğu ve uygun fiziksel ortamların bulunmadığı için eleştirel okuma sürecinin istenilen düzeyde gerçekleşmediği görülmektedir. Ayrıca, ders içeriğinin soyut kalması ve ders kitaplarının yeterince zengin olmaması da eleştirel okuma açısından sınırlayıcı faktörler arasında yer almaktadır. Bu unsurlar, öğretmenler tarafından eleştirel okuma becerilerinin yeterince gelişmediği bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Çanakkale ili Merkez ilçedeki devlet okullarında görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 24 dördüncü sınıf öğretmenin katıldığı bu araştırmada öğretmenlerin mevcut öğretim programlarını eleştirel okuma açısından yeterli bulma durumları araştırılmış ve sunulmuştur. Yapılan çalışmada birinci alt amaç olarak “Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenler, programda seviyeye uygun ve eleştirel düşünmeyi teşvik eden metinlerin yer alması nedeniyle bu dersi eleştirel okuma açısından yeterli bulmuştur. Benzer şekilde, Yalçıntaş’ın (2014) çalışmasında da mevcut etkinliklerin ve eleştirel okuma kazanımlarının, öğrencilerin eleştirel okuma becerilerini geliştirmelerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı öğretmenlerin ise mevcut Türkçe dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından tam anlamıyla yeterli görmedikleri sonucu çıkarılmıştır. Programın kısmen yeterli bulunmasının temel sebepleri, ders kitaplarında yer alan etkinliklerin eleştirel okuma becerisini geliştirmede yetersiz kalması ve daha çok hikâye edici metinlere yer verilmesi olarak belirtilmiştir. Bu durum, öğretmenlerin daha çeşitli metin türlerine ve eleştirel düşünmeyi destekleyen etkinliklere ihtiyaç duyduğunu gösteriyor olabilir. Yetersiz bulanların cevapları incelendiğinde ise en büyük engelin, etkinliklerin yetersiz ve yüzeysel olması belirtilirken, öğrencilerin metinleri anlamada yaşadığı zorlukların da önemli bir sorun olduğu ifade edilmektedir. Bu durum, eğitim süreçlerinde kullanılan materyallerin ve yöntemlerin eleştirel düşünmeyi desteklemede yeterli olmadığını göstermektedir. Genel olarak, eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesi için daha nitelikli etkinlikler, daha etkili öğretim yöntemleri ve öğretmenlerin bu alandaki yeterliliklerinin artırılması gerektiği sonucuna varılabilir.

Araştırmanın ikinci alt amacında ise “Hayat Bilgisi dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenler dersin konu ve içeriğinin uygun olması ve düşündürücü metinlerin yer alması sebebiyle Hayat Bilgisi dersini eleştirel okuma konusunda yeterli bulurken uygulamaya dönük etkinliklerin kısıtlı olması ve öğretmenlerin uygulamalarındaki farklılıklardan dolayı kısmen yeterli bulmuşlardır. Bu durum, dersin içeriğinin teorik düzeyde kalabildiğini ve eleştirel okuma becerilerinin gelişmesi için daha fazla uygulamalı etkinliğe ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ayrıca öğretmen faktörünün bu süreçte belirleyici olarak görüldüğü de anlaşılmaktadır. Bazı öğretmenler ise Hayat Bilgisi dersinin eleştirel okuma becerilerini geliştirme açısından yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu görüşün temel sebepleri arasında dersin kalıplaşmış bilgileri içermesi ve eleştirel düşünmeye yönlendirme yapmaması, ders kitapları ile etkinliklerin bu alanda eksik kalması ve dersin kazanımlarının eleştirel okuma açısından yeterli bulunmaması yer almaktadır. Bu durum, dersin daha sorgulayıcı ve analiz etmeye teşvik eden bir yapıya kavuşturulması gerektiğini göstermektedir.

“Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusunu içeren üçüncü alt amaçta öğretmenler eleştirel okuma konusunda öğrencilere yönelik etkinliklerin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Özensoy’un (2012) eleştirel okumaya göre düzenlenmiş Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrencilerin görüşlerini aldığı çalışmada buna benzer sonuçlarla karşılaşmış, öğrencilerin de öğretmenler gibi etkinliklerin artırılması yönünde görüş bildirdikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, bir katılımcının öğrencilerin bu becerileri geliştirme sürecinin onların hazırbulunuşluk seviyesine bağlı olduğunu belirtmesi eleştirel okuma eğitiminin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak planlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu dersi eleştirel okuma konusunda yetersiz görenlerin ise konuları net ve tartışmaya kapalı bulmasından kaynaklı, öğrencilerin farklı bakış açıları geliştirmesini, analiz yapmasını ve eleştirel düşünmesini zorlaştırabildiğini düşündükleri sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın dördüncü alt amacı “Matematik dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusuna ise öğretmenlerin bazıları konuların uygunluğundan dolayı yeterli bulmuştur. Ayrıca bir kişi problem çözmede eleştirel okumadan yararlandıklarını belirtmiştir. Özellikle problem çözme sürecinde eleştirel okumanın kullanıldığına dair görüş, matematiksel problemlerin sadece sayıları işlemekten ibaret olmadığını, aynı zamanda problem durumlarını analiz etme, yorumlama ve mantıklı çıkarımlarda bulunma gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, matematik öğretiminde eleştirel düşünmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Öğretmenler Matematik dersi öğretim programının eleştirel okuma açısından daha yeterli olabilmesi için daha fazla etkinlik içermesi gerektiğini düşünmektedir. Buna ek olarak öğretmenler Matematik dersinde eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesi konusunda çeşitli zorluklar yaşadıklarını belirtmektedir. Bu zorluklar arasında etkinlik ve kaynak eksikliği, kazanımlara ayrılan sürenin yetersizliği ve dersin doğasının eleştirel okumaya uygun olmaması gibi faktörler öne çıkmaktadır. Ayrıca, bazı öğretmenler Matematik konularının günlük yaşamla yeterince bağlantılı olmadığı görüşündedir. En dikkat çekici noktalardan biri ise, bazı öğretmenlerin Matematik dersindeki eleştirel okuma eksikliğini, öğrencilerin genel okuma-anlama becerileriyle ilişkilendirmesi olmuştur. Bu durum, eleştirel okuma becerilerinin disiplinler arası bir süreç olduğunu ve yalnızca Matematik dersine özgü bir eksiklikten ziyade, genel okuma-anlama yetkinliğiyle bağlantılı olabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, Işık Aydın (2017) çalışmasında eleştirel okuma yönteminin okuduğunu anlama üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın son alt amacı olan “Fen Bilimleri dersi öğretim programını eleştirel okuma açısından yeterli buluyor musunuz? Neden?” sorusuna verilen cevaplarda öğretmenlerin genel olarak yeterli bulma sebepleri, dersin araştırmaya dayalı yapısı, öğrencileri sorgulamaya teşvik etmesi ve aktif öğrenme yöntemlerini içermesidir. Öğrenciler, deneyler yaparak, gözlemleyerek ve verileri analiz ederek bilgiye ulaştıkları için, eleştirel düşünme süreçleri doğal olarak desteklenmektedir. Bu da öğretmenlerin, Fen bilimlerini eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesine uygun bir alan olarak değerlendirmesine yol açmaktadır. Çetinkılıç (2017) ve Boran (2019) yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin görüşlerini destekler nitelikte sonuçlara ulaşmıştır. Kısmen yeterli bulanların cevapları incelendiğinde; öğretmenlerin farklı yöntem ve materyallerle eleştirel okuma sürecini daha aktif hale

getirmeyi gerekli gördükleri anlaşılmaktadır. Yetersiz bulanlara bakıldığında ise Fen bilimleri dersinde eleştirel okuma becerilerinin etkili bir şekilde geliştirilebilmesi için bazı eksikliklerin giderilmesi gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Öğretmenler, dersin daha somut hale getirilmesi, yaparak yaşayarak öğrenme yöntemlerinin artırılması ve uygun okul ortamlarının sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, ders kitaplarının içerik açısından daha zengin olması gerektiğini belirterek, mevcut kaynakların eleştirel okuma sürecini yeterince desteklemediğini ifade etmektedirler. Bu durum, eleştirel okuma becerilerinin gelişmesi için öğretim yöntemlerinin ve materyallerin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerine göre en yeterli bulunan ders Fen Bilimleri ve Matematik dersleridir. Fen Bilimleri dersinde 10 öğretmen yeterli, 2 öğretmen kısmen yeterli, 10 öğretmen ise yetersiz bulmuştur. Matematik dersinde ise 10 öğretmen yeterli, 3 öğretmen kısmen yeterli, 11 öğretmen yetersiz bulmuştur.

Genel duruma bakıldığında, öğretmenlerin büyük bir kısmı derslerin öğretim programlarını eleştirel okuma açısından yetersiz bulmaktadır. En fazla eleştiri Türkçe dersine yöneltilmiş olup, 15 öğretmen bu dersin eleştirel okuma açısından yetersiz olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, Sosyal Bilgiler dersi diğer derslere kıyasla en yüksek yeterlilik oranına sahip olup, 9 öğretmen tarafından yeterli bulunmuştur. Sonuç olarak, öğretmenlerin genel eğilimi, derslerin eleştirel okuma becerisini geliştirme açısından daha fazla iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Öğretmenlerin tüm derslere yönelik verdikleri cevaplara genel olarak bakıldığında hemen hemen her derste aynı noktada buluştukları söylenebilir. Bu da mevcut ders içeriklerinin eleştirel okuma açısından yeterince zengin olmadığı veya uygulanabilir etkinliklerin sınırlı kaldığı yönündedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri için içeriklerin daha esnek, yönlendirici ve interaktif hale getirilmesi, ayrıca etkinliklerin bu beceriyi destekleyecek şekilde düzenlenmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin yöntem birliği sağlaması ve uygulamalı etkinliklerin artırılması eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Öğretmenlerin yanıtlarında, özellikle ders kitaplarında yer alan etkinliklerin eleştirel düşünmeyi yeterince desteklemediği ve kalıplaşmış bilgilerin eleştirel okuma becerilerinin gelişimini engellediği sıkça vurgulanmıştır. Benzer biçimde Yıldırım, Kandemir Çınar ve Durak'ın (2017) araştırmasında da öğretmenlere yeni öğretim programına ilişkin görüşleri sorulmuş olmasına rağmen, katılımcıların eleştirilerini daha çok program ekseninde geliştirilen ders materyallerine yönelttikleri belirlenmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin öğretim programlarını doğrudan ders kitapları aracılığıyla değerlendirdiklerini ve bu materyalleri programın pratikteki yansıması olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, programın felsefesi ve hedefleri ne kadar yenilikçi olursa olsun, ders kitaplarında yer alan içerik ve etkinliklerin bu hedeflerle tutarlı olmaması durumunda, öğretmenlerin değerlendirme ölçütü büyük ölçüde uygulamada karşılaştıkları materyaller olmaktadır.

Öğretmenlerin bireysel yeterlik düzeyleri de bu süreçte belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Aybek ve Aslan'ın (2015) öğretmen adaylarının eleştirel okuma özyeterlik algılarına yönelik yaptığı çalışmada, katılımcıların özyeterlik düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum, öğretmenlerin bu becerilere yönelik farkındalıklarının bulunduğunu, ancak bu farkındalığın öğretim programları ve ders materyalleriyle yeterince desteklenmediğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, Altunsöz (2016) de Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin eleştirel okuma becerilerini geliştirme açısından yetersiz olduğunu belirtmiş ve bu tür etkinliklerin sayısının artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Duran (2013) da çalışmasında eleştirel okuma kazanımlarının öğretim programında yer alsa bile eleştirel bakış açısı gelişiminin uygun metinlerle mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Buna ek olarak, Esemen ve Sadioğlu'nun (2021) ders kitapları üzerine yaptıkları doküman analizinde, okuma metni etkinliklerinde eleştirel okuma ölçütlerinin sınırlı yer bulduğu; en fazla ölçüte sahip dördüncü sınıf düzeyinde bile bu ölçütlerin yarısından azının karşılandığı belirlenmiştir. Dolayısıyla, eleştirel okuma becerilerinin etkili şekilde kazandırılabilmesi için öğretmenlerin hem hizmet öncesinde hem de meslek hayatları boyunca bu alanda sürekli desteklenmeleri gerektiği söylenebilir.

Eleştirel okuma becerilerinin kazandırılmasında öğretmenlere önemli roller düşmektedir. Öğretmenler, öğrencileri eleştirel düşünmeye teşvik eden sorular yönelterek, onların metni derinlemesine analiz etmelerini sağlayabilir. Farklı bakış açılarını karşılaştırmalarına olanak tanıyacak etkinlikler sunarak, öğrencilerin metne dair çok yönlü değerlendirmeler yapmalarını destekleyebilirler. Ayrıca, güvenilir kaynakları nasıl belirleyeceklerini öğretmek, yazarın dil ve üslup özelliklerini analiz etmelerine rehberlik etmek de öğretmenin yapabilecekleri arasındadır. Eleştirel okuma sürecinde öğrencileri aktif katılıma teşvik eden öğretmenler, onların sadece metni anlamalarını değil, aynı zamanda sorgulayıcı ve bilinçli okuyucular olmalarını da sağlayacaktır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışmada yer alan her iki yazarın da makaleye katkı payı %50 oranında eşittir.

Çıkar Çatışması

Çalışmada yer alan araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür ve/veya Açıklama: Bu çalışma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürütülen doktora tezi çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

Kaynaklar

- Akinoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 7-26.
- Akyol, H. ve Temur, T. (2008). Ses temelli cümle yöntemi ve cümle yöntemi ile okuma yazma öğrenen öğrencilerin okuma becerilerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 79-95.
- Altunsöz, D. (2016). *Türkçe dersi 4. sınıf öğretim programının öğrencilerin eleştirel okuma becerisini geliştirmesi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Aşlıoğlu, B. (2008). Bilişsel öğrenmeler için eleştirel okumanın önemi ve onu geliştirme yolları. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 1-11.
- Aybek, B. ve Aslan, S. (2015). Öğretmen adaylarının eleştirel okuma öz yeterlik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(4), 1672-1683.
- Baysal, E. A. ve Hocaoglu, N. (2019). Nitel araştırma modelleri-desenleri. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayıncılık.
- Boran, D. (2019). *Fen öğretiminde eleştirel okuma uygulamalarının öğrenme ürünlerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Çetinkılıç, S. (2017). *Fen öğretiminde eleştirel okuma uygulamalarının kullanılmasının akademik performans ve problem çözme becerisi üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Çifçi, M. (2006). Eleştirel okuma. *Belleten Dergisi Türkçenin Eğitimi Özel Sayısı*, 1, 55-80.
- Duran, E. (2013). Türkçe dersi öğretim programlarında eleştirel okuma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 351-365.

- Emiroğlu, H. (2014). *Eleştirel okuma öğretiminin eleştirel okuma becerisine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Esemen, A. ve Sadioğlu, Ö. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarının eleştirel okuma becerisi açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(3), 436-460.
- Işık Aydın, R. (2017). *Eleştirel okuma ve tartışarak okuma yöntemlerinin 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeyine etkisi (Muş ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kurudayıoğlu, M. ve Çetin, Ö. (2015). Temel beceriler ve Türkçe öğretimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3): 1-19.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Özensoy, A. U. (2011). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 13-25.
- Özensoy, A.U. (2012). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 187-202.
- Yalçıntaş, E. (2014). *İlkokullarda eleştirel okuma eğitiminin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K., Kandemir, E., Çınar, Z. ve Durak, M. (2017). Sınıf öğretmenlerinin Türkçe dersi öğretim programına yönelik görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 135-154.
- Yıldız, C. (Ed.) (2008). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Critical reading is the process in which an individual approaches a text with a questioning perspective, deeply considers its content, evaluates it with both its positive and negative aspects, and reaches their own conclusions (Yıldız, 2008). According to Emiroğlu (2014), critical reading skills include the competencies that enable a reader not only to understand a text at a superficial level but also to analyze it in depth. These skills primarily involve determining the purpose of reading and analyzing the reliability of the text. Teachers play a crucial role in fostering critical reading skills. By asking questions that encourage students to think critically, teachers can help them analyze texts in depth. Providing activities that allow students to compare different perspectives can support them in making comprehensive evaluations of texts. Additionally, teaching students how to identify reliable sources and guiding them in analyzing the author's language and style are among the tasks teachers can undertake. Teachers who encourage active participation in the critical reading process not only help students understand texts but also cultivate them into inquisitive and conscious readers. For teachers to successfully implement these strategies, they must have knowledge in this area and express their opinions on instructional programs that guide them. In this context, this study aims to determine primary school teachers' perspectives on the adequacy of the current curriculum in terms of critical reading.

In line with this aim, the study seeks to answer the following questions:

1. Do you find the Turkish language curriculum sufficient in terms of critical reading?Why?
2. Do you find the Life Sciences curriculum sufficient in terms of critical reading?Why?
3. Do you find the Social Studies curriculum sufficient in terms of critical reading?Why?
4. Do you find the Mathematics curriculum sufficient in terms of critical reading?Why?
5. Do you find the Science curriculum sufficient in terms of critical reading?Why?

Method

In this study, the phenomenology design was used to determine primary school teachers' perspectives on critical reading skills. Qualitative research aims to examine a given topic in depth by considering it from different perspectives (Baysal & Hocaoglu, 2019). The phenomenology method, in particular, focuses on understanding individuals' experiences, perceptions, and viewpoints regarding a specific phenomenon. Accordingly, this study explores teachers' views on critical reading based on their own experiences and personal perceptions.

The study group consists of 24 fourth-grade teachers working in public schools in the central district of Çanakkale province during the 2023-2024 academic year, who voluntarily participated in the research. A semi-structured interview form, prepared by the researchers, was used to collect data on teachers' perspectives on critical reading. The data collected through the interview form was analyzed using the content analysis technique.

In content analysis, the primary process involves grouping similar data under specific concepts and themes, organizing them in a way that is understandable to the reader, and interpreting them accordingly (Yıldırım & Şimşek, 2013). In this study, the collected data was first coded, and common themes were identified. The codes derived from these themes were then defined, necessary refinements were made, and the findings were interpreted to complete the analysis process.

Findings

The first sub-purpose of the study is: "Do you find the Turkish language course curriculum sufficient in terms of critical reading? Why?" Five classroom teachers found it sufficient, four found it partially sufficient, and fifteen found this course curriculum insufficient in terms of critical reading.

For the second sub-purpose, the question “Do you find the Life Studies course curriculum sufficient in terms of critical reading? Why?” was asked. Seven classroom teachers found it sufficient, three found it partially sufficient, and fourteen found this course curriculum insufficient in terms of critical reading. For the third sub-purpose, the question “Do you find the Social Studies course curriculum sufficient in terms of critical reading? Why?” was asked. Nine classroom teachers found it sufficient, three found it partially sufficient, and seven found this course curriculum insufficient in terms of critical reading.

The fourth sub-purpose of the study is: “Do you find the Mathematics course curriculum sufficient in terms of critical reading? Why?” Ten classroom teachers found it sufficient, three found it partially sufficient, and eleven found this course curriculum insufficient in terms of critical reading. The final sub-purpose of the study is: “Do you find the Science course curriculum sufficient in terms of critical reading? Why?” Ten classroom teachers found it sufficient, two found it partially sufficient, and ten found this course curriculum insufficient in terms of critical reading.

Conclusion, Discussion and Recommendations

The study results indicate that the Turkish course curriculum is partially adequate due to its inclusion of level-appropriate and critical thinking-promoting texts; however, the activities in textbooks are found to be insufficient. It has been concluded that increasing text diversity and redesigning activities to enhance critical reading skills are necessary. The Life Sciences curriculum is generally considered adequate by teachers due to its inclusion of thought-provoking texts. However, it is deemed partially sufficient because of the limited number of hands-on activities and the varying implementations by teachers. To develop critical reading skills, more practical activities and inquiry-based lesson content are recommended.

The Social Studies curriculum is generally regarded as sufficient in terms of critical reading. However, the lack of discussion environments that encourage students to develop different perspectives and the rigid structure of the curriculum content are thought to limit the development of critical reading skills. It is suggested that critical reading education should be planned while considering individual differences. The Mathematics curriculum is considered partially sufficient by teachers in terms of utilizing critical reading in problem-solving processes. However, deficiencies such as a lack of activities, time constraints, and the nature of the subject not being fully suited to critical reading have been identified. Additionally, some teachers emphasize that critical reading skills are directly linked to general reading comprehension competence.

The Science curriculum is generally found to be sufficient in terms of critical reading due to its inquiry-based structure, encouragement of questioning, and support for active learning. However, it has been noted that there is a need for more hands-on activities, enriched textbook content, and suitable learning environments. Overall, common deficiencies in critical reading have been observed across different subjects based on teachers' perspectives. It is recommended that lesson content be made more flexible and interactive, teaching methods be more integrated, and hands-on activities be increased. In this way, students' critical thinking skills can be more effectively supported.